

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yedi İklim ve Lale Türkçe Ders Kitaplarının B1 Düzeyinde Okuma Metinlerindeki Bağlam Kullanımının Karşılaştırılması

Ahmet Gürdal & Nilüfer Gürdal
Uluslararası Burç Üniversitesi, Bosna Hersek

Özet: Yabancılara Türkçe öğretimi son yıllarda büyük ivme kazanmıştır. Bu alanda yeni kitaplar ve çalışmalar hızla artmaktadır. Bu çalışmalarda dilbilimin sunduğu olanaklardan da faydalanılmalıdır. Bağlam türlerinin kullanımına yabancılara Türkçe öğretiminde aktif bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan B1 düzeyindeki Yedi İklim ve Lale Türkçe 3 ders kitaplarındaki bağlam türlerinin ne kadar kullanıldığını tespit edip kullanılan bağlam türlerini karşılaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu ders kitaplarındaki metinler ve diyaloglar belirlenmiş olup bu örnekler bağlam açısından tek tek incelenmiştir. Bulgular Microsoft Excel ortamında tablo halinde sayısal verilerle gösterilmiştir. Yabancılara Türkçe öğretimi üzerine yayın hazırlayan yazarların ve yabancılara Türkçe öğretimi alanında çalışanların bağlam kullanımından daha fazla faydalanmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: *Bağlam türleri; Dil bilimi; Lale Ders Kitabı 3; Yabancılara Türkçe Öğretimi, Yedi İklim Ders Kitabı B1*

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde B1, B2 ve ileri düzeylerdeki kelimeleri tanımlamak, diğer seviyelere göre daha kolaydır. B1, B2 ve C1 düzeyindeki öğrenciler okudukları ve duydukları çoğu şeyi anlayabilirler; fakat iletişime geçmek için kelime öğretimine yönelik konuşma ve yazma becerilerini geliştirecek materyallere gereksinim hissederler (Başutku, 2018).

Yabancılara Türkçe öğretimi alanında yetersiz olsa da yabancılara Türkçe öğretim kitapları, metot kitapları, makaleler, yayımlar ortaya konulmuştur ve hala bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bununla birlikte yabancılara Türkçe öğretiminde, dilbilimin farklı alanlarından da faydalanmak amacıyla yazılmış olan kitap veya makalelere rastlamak neredeyse mümkün değildir. Bundan dolayı yabancı dil öğretiminde anlam ve bağlam ekseninde hazırlanan ders kitapları öğrenmeye ciddi katkı sağlayacaktır (Çetin, Yiğit, ve Karlı, 2011). İletişimde bağlamın önemi yadsınamaz bir gerçektir. Anlamayı,

yorumlamayı ve değerlendirmeyi içeren bağlamın bilinmesi, iletişimin sağlıklı yürütülmesi için gereklidir. İletişimin sağlıklı yürütülmesinin yanında bağlamlarla bütünleşmiş anlam ya da anlamlar kazanmış kelimelerin bağlamlarıyla birlikte öğrenilmesi onları daha kolay anlaşılır, kullanılır ve anımsanır hale getirecektir (Gür, 2014).

Değişik çalışmalarda ortak olarak görülen kelime öğretim yöntemleri şunlardır:

- Bulmaca ile kelime öğretimi tekniği
- Dramatizasyon ile kelime öğretimi yöntemi
- Beyin fırtınası ile kelime öğretimi tekniği
- Oyun ile kelime öğretimi yöntemi
- Çağrışım ile kelime öğretimi yöntemi
- Kelime defteri ile kelime öğretimi yöntemi
- Kelime haritası ile kelime öğretimi yöntemi
- Sözlük kullanma ile kelime öğretimi yöntemi
- Eş anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi yöntemi
- Bağlam ile Kelime Öğretimi Yöntemi” (Duran ve Bitir, 2017).

Bağlamın değerine atıfta bulunan çalışmalar olduğu gibi kelime tanıma amaçlı çalışma yapıldığında, kelimenin bağlamsız verilmesinin öğrencinin kelime bilgisini daha iyi gösterdiğine dair bulgular da vardır (Franco ve Galvis, 2013). Fakat son zamanlarda dil öğretiminde yaygın olan hafıza tekniklerini kullanarak yapılan kelime öğretimlerinin daha etkili ve kalıcı sonuçlar verdiği de görülmektedir. Bu teknik yardımıyla birçok sözcük akılda kalmakta ve kolay kolay unutulmamaktadır. Öğrenci bu teknik yardımıyla öğreneceği sözcüğü kendi ana dilindeki çağrışım yapan diğer bir sözcük yardımıyla hatırlayacak ve dolayısıyla bu öğrenim daha da kalıcı olacaktır. Ayrıca yapılan bu çalışmalar neticesinde öğrenci sözcüğü öylesine ezberlememiş, bir çağrışım ve bağlam yardımıyla zihnine yerleştirmiş olur.

“Dilbilimin yan alanı olan anlambilimde insan zihninin çalışma düzenini açıklamaya yönelik değerli veriler bulunmaktadır. Sözcüklerin anlamlarından yola çıkarak, kavramların zihinde depolandığına ve geri çağrıldığına yönelik bulgular elde edilebilmektedir. Bu noktada, sözcüklerin kavramsal yapısını açıklamak, kısmen de olsa zihnin doğasını açıklamaya eş değerdir” (Uysal, 2015).

Yirminci yüzyıla kadar sözcük öğretiminde dilbilgisi çeviri yöntemi veya davranışçı yaklaşım gibi geleneksel yaklaşımlardan yararlanılmış olup bunun etkisi ile sözcüklerin ezberlenmesi ve ezberlenen sözcüklerin metin içinde kavranması yöntemine başvurulmuştur. Fakat yirminci yüzyılda bilişsel yaklaşımın etkisi ile ders kitaplarında bağlamsal yöntem ve teknikler kullanılmıştır (Şenyiğit ve İnce, 2015). Bu çalışmada da bağlam temelli sözcük öğretiminin önemi vurgulanmaktadır.

Bağlam ile Kelime Öğretimi Yöntemi

Kelime öğretimi, dil öğretiminde cümle oluşturmak adına baz alınması gereken temel bir öğedir. Bu temel ne kadar sağlam olursa, öğrencinin dildeki başarısı da o kadar yüksek olur (Aktaş, 2013). Kelime öğretiminde temelini sağlam olması adına başarıya ulaşmanın yollarından biri de bağlama dayalı kelime öğretimidir. Bağlama dayalı kelime öğretimi; bir sözcüğün veya sözcük grubunun cümlenin bütününe göre anlamının tahmin edilmesini öngören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın yüksek derecede başarıya ulaşması adına bağlam bilgisine başvurmaya yönelik uygulama alanlarının dil biliminin verileriyle kuvvetli bir şekilde temellendirilmelidir (Yaman ve Akkaya, 2012).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ders araç-gereçlerinin temin edilmesi ve etkili öğrenme stratejilerinin uygulanması konusunda desteğe gereksinim duyulmaktadır (Başutku ve Durmuş, 2018). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yetinin kazandırılması adına öğretim esnasında kullanılacak materyaller hedef dilin kültürüne ve toplumsal değerlerine uygun bir biçimde tasarlanmalıdır. Hedef dildeki kelimelerin anlamları, kelimelerin bağlamları çerçevesinde öğretilmelidir. Bununla beraber yabancı dil öğretimi için hazırlanan ders kitapları ve diğer materyaller anlam ve bağlam bütünlüğü içerisinde düzenlenmeli ayrıca iletişimsel yetiyi oluşturan toplumsal öğeler, anlamları ve bağlamları içerisinde kullanılmalıdır (Çetin, Yiğit ve Karlı, 2011). Ders kitapları tasarlanırken öğrenci gereksinimleri ön planda yer almaya başlamakta ve edimbilimin dil öğretimine etkisi en fazla ders kitaplarında görülmektedir (Uslu, 2005).

Kramersch, (1993)'e göre; dil öğretiminde bağlamın önemi gittikçe artmakta ancak kelime tercihlerimiz dili kullandığımız bağlamla sınırlı kalmaktadır. Dilin iletişim ortamında ve belli bir bağlam içerisinde kullanılması daha çok konuşma diline özgü bir durumdur. Bu nedenle Edimbilim sözlü iletişimi ve konuşma dilini de incelemektedir. Bu yaklaşım yabancı dil öğretimine de yansımış ve bu yolda yeni ufuklar açmıştır (Uslu, 2005). Bağlam işin içine girmeden oluşturulacak bir anlam kuramı, sağlıklı olamayacağından anlam kuramının merkezinde fiziki bağlam, ortam, doğa ve gerçeklik olmak zorundadır (Çakır, 2004).

Söylenilenlerin ve yazılanların anlaşılması, duygu ve düşüncelerin aktarılması için sözcüklere ihtiyaç duyulur. Anlama ve anlatma temel dil becerilerinin etkin kullanımı ile sözcük dağarcığının zenginliği arasında yadsınamaz bir ilişki vardır. Yani sözcük dağarcığının zayıf veya zengin olması, anlama ve anlatma yeteneğini etkilemektedir (Karatay, 2007). Fakat Başutku (2018), yapmış olduğu yüksek lisans tezinde yabancı dil öğretiminde B1 düzeyinde ihtiyaç duyulan sözlük türlerini şu şekilde sıralamıştır:

- İnternet ortamında hareketli, sesli ve görüntülü sözlükler,
- Seviyeye uygun Türkçe açıklamalı, örnek cümlelerin yer aldığı sözlükler,
- Tematik resimli sözlükler,
- Eğlenceli etkinliklerin yer aldığı eylem odaklı sözlükler.

Kelime hazinesini geliştirme ile ilgili tüm alıştırmalar iki başlık altında toplanmaktadır. Birinci türdeki etkinlikler kelimenin anlamı üzerinde durmaktayken ikinci tür etkinlikler kelimenin yapısı ve onun oluşturduğu bağlama dayanmaktadır. Her bir

öğrencinin düzeyi, ilgisi ve ihtiyacı farklı olabileceği için sınıf içerisinde kullanılan kelime öğretim metotları bu farklılıklara göre çeşitlilik gösterebilir (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008).

Kelime dağarcığını geliştirmenin en verimli ortamı Türkçe dersleridir. Türkçe dersinde yapılan sözcük dağarcığını zenginleştirme çalışmaları, öğrencilerin hem dili iyi kullanmalarını hem de duygu ve düşüncelerini daha rahat anlatmalarını sağlar. Düşüncenin dilin ürünü olması neticesinde dil öğrenmek düşünmeyi öğrenmekle aynıdır. Kelime dağarcığının, dil ile ilgili olan gramer, fonoloji, morfoloji vb., konuların öğretilmesinde de önemli bir yeri vardır (Karatay, 2007). Sözcük öğretiminde üzerinde durulacak sözcüklerin seçimi ve kullanılan bağlam içerisinden öğrencilerin seçilen sözcüklerin anlamını çıkarmaları süreci büyük önem arz eder. Metin işleme sürecinde üzerinde durulacak sözcükler, öğrencilerin okuma-anlama ve dinleme-anlama çalışmaları sırasında ilk kez karşılaştıkları sözcükleri işaret ederek belirlemeleri şeklinde olmalıdır. Verilen ipucu, yönerge ve yönlendirmelerle öğrencilerin sözcüğün anlamını tahmin etmesi, cümledeki anlamı bulması ve keşfetmesi desteklenir (Göçer, 2015).

Hasırcı ve Büyükkiz (2013)'ün yapmış olduğu "Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin yazılı anlatımlarının yanlış çözümleme yaklaşımına göre değerlendirilmesi" adlı çalışmasında, Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki sözcük seçiminden kaynaklanan yanlışlar incelenmiş olup elde edilen sonuçlara göre; bu öğrencilerin sözcük seçimindeki yanlışlarının büyük bir kısmını aşırı genelleme ve yanlış kavram geliştirmeleri oluşturmaktadır.

Yanlış kavram geliştirme olasılığını engellemek adına bir sözcüğü iyice tanımak önem arz etmektedir. Sözcüğü bütün anlamlarıyla tanımak ancak metin bağlamında anlamlandırılmaya mümkündür. Öğretilen hedef kelimeler metin içerisinde bir cümle ya da paragraf ile beraber önceden tasarlanmış bir bağlam ile öğrenciye gösterildiğinde sözcüğün anlamı öğrenci tarafından anlamlandırılarak öğrenilir. Bu yöntem, kelime öğretimini daha etkili ve kalıcı kılmaktadır (Duran ve Bitir, 2017).

Bağlam ve Bağlam Türleri

Kramsch (1993)'ün Lyons'tan (1977) aktardığına göre "bağlam, konuşmacıların ve duyanın, söylemin uygun şekilde algılanmasını garanti eden niyetleri, varsayımları, ön kabullerine karşılık gelir ve dolayısıyla katılımcılar için anlamlıdır."

"Bağlam, dilsel bir ögenin kendisinden daha büyük bir anlam bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesini sağlayan ve parça-bütün ilişkisi üzerine kurulan dilbilimsel veridir" (Yaman ve Akkaya, 2012).

Arslan (1991)'e göre; "Dilbilimde bağlam, bir ifade veya metinde belirli bir lingüistik birimi inceleyen ve takip eden seslerin, kelimelerin veya ibarelerin oluşturduğu bütün anlamına gelir."

Beck, McKeown ve McCaslin bağlam türlerini ikiye ayırmıştır. Bu ayırım şöyledir:

1. Doğal bağlam
2. Pedagojik bağlam" (Beck ve diğerlerinden aktaran, Yaman ve Akkaya, 2012).

Doğal Bağlam: "Yazı alanı içinde bulunan, belirli bilinmeyen kelimeyi çevreleyen basitçe oluşturulmuş çok sayıda bağlamlardır. Doğal bir bağlamın yazarı, bir kelimenin anlamını iletme niyetinde değildir.

Doğal bağlamın bir süreklilik boyunca devam eden 4 çeşit kategorisi bulunmaktadır" (Yaman ve Akkaya, 2012). Bunlardan yanıtıcı bağlam; öğrenciye hedef kelimenin anlamını yanlış gösteren bağlamdır. Yönlendirmeyen bağlam ise; öğrenciye hedef kelimenin anlamına özgü ipucu sunmayan bağlamdır. "Genel Bağlam; öğrenciye hedef kelimenin genel kategorisi hakkında ipucu sunan bağlamdır. Son olarak Yönlendirici Bağlam; öğrenciyi özellikle hedef kelimenin doğru ve özel anlamına yönlendiren bağlamdır" (Yaman ve Akkaya, 2014).

Pedagojik Bağlam: "Belirli bilinmeyen kelimeleri öğretmek amacıyla özel olarak tasarlanmıştır. Örneğin, hedef kelime övmek: "Bütün öğrenciler, testlerde çok iyi notlar aldılar; bu sebeple öğretmenleri, çok iyi iş başardıkları için onları övdü." "Övmek kelimesinin anlamı bu cümleden anlaşılabilir. Pedagojik bir bağlam, kelimelerin anlamlarını göstermek için tasarlanmıştır" (Yaman ve Akkaya, 2012). Kelime öğretiminde kullanılacak bağlam türlerinin en işlevsel olanı pedagojik bağlamdır. Pedagojik bağlam kullanılarak Türkçe öğretiminde daha etkin ve kalıcı kelime öğretimi sağlamak mümkündür.

Yöntem

Bu çalışmada yabancılar için Türkçe öğretim kaynaklarından olan Lale Ders Kitabı 3 ve Yedi İklim Ders Kitabı analiz edilmiştir. Bu çalışmada bağlam temelli kelime öğretiminin önemi göz önünde bulundurularak, söz konusu kaynakların incelenmesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup tarama tekniğine başvurulmuştur.

Evren ve Örneklem

Yapılan bu araştırmanın evrenini yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları; örneklemini ise yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan B1 seviyesindeki Lale Ders Kitabı 3 ve Yedi İklim Ders Kitabı'ndaki metinler ve diyaloglar oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırma kapsamında incelenen B1 seviyesindeki Lale Ders Kitabı 3, 12 üniteden oluşmaktadır. Bu ünitelerde 24 metin ve 10 diyalog olmak üzere 34 okuma parçası incelenmiştir. Yedi İklim Ders Kitabı

(B1) ise; 8 üniteden oluşmaktadır. Bu ünitelerde yer alan 21 metin ve 3 diyalog olmak üzere 24 okuma parçası incelenmiş ve Microsoft Excel programında tablo haline getirilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde söz konusu kaynaklar bağlam temelli sözcük öğretimi adı altında incelenmiştir. Bu incelemelerle alakalı örneklere bu kısımda yer verilmiştir. Yapılan incelemelerden elde edilen bulgular ise, aşağıdaki tabloda sayısal verilerle gösterilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Kitaplardaki Bağlam Kullanım Dökümü

Taranan Kitaplar	Pedagojik Bağlam	Doğal Bağlam	Bağlam		
			Yanılıcı Bağlam	Yönlendirmeyen Bağlam	Genel Bağlam
Lale Ders Kitabı 3 (B1)	2	1	43	14	36
Yedi İklim Ders Kitabı (B1)	2	4	38	20	16

Bu çalışmada B1 düzeyinde yabancılara Türkçe öğretmeyi hedefleyen Lale Türkçe 3 ve Yedi İklim ders kitaplarındaki okuma-anlama bölümlerinde bulunan metinler ve diyaloglar incelenmiş olup, bunların içerisinde hangi bağlam türlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Lale 3 Ders Kitabı'nda doğal bağlam içerisinde yer alan yönlendirici bağlama diğer incelenen kaynaktan daha çok yer verilmiştir. Yedi İklim Ders Kitabı'nda ise doğal bağlam içerisinde yer alan genel bağlam, diğer incelenen kaynaktan daha fazla yer bulmuştur. Her iki kaynaktan da dil öğretiminde kullanılması gereken yönlendirici bağlama yeteri derecede olmasa da yer verildiği, pedagojik bağlama ise neredeyse yer verilmediği görülmektedir.

Lale Ders Kitabı 3 İncelemesi

Resim 1. Fobiler ünitesi okuma-anlama parçaları.

Lale ders kitabı 3'teki 2. ünite de fobiler konusu işlenmiştir. Bu ünitenin okuma parçasında ünlülerin fobileri anlatılmaktadır. Birinci metinde Kemal Sunal'ın uçak fobisinden bahsedilmekte ve uçak fobisine sahip olanların neler yapamayacağı da anlatılmaktadır. 2. metinde Yıldız Tilbe'nin karanlık fobisi anlatılmaktadır. Karanlık fobisine sahip olanların neleri yapamadıkları ve nelerden hoşlanmadıkları anlatılarak karanlık fobisi açıklanmıştır. 3. metinde Kim Basinger'in açık alan ve kalabalık fobisi anlatılmaktadır. Açık alan ve kalabalık fobisi örneklerle desteklenerek anlatılmaktadır.

“Ünlü komedyen Kemal Sunal'ın uçak fobisi vardı. Sanatçı seyahatlerinde genelde uçak dışındaki ulaşım araçlarını tercih etti.” Bu cümlede uçak fobisi olan kişilerin uçak dışındaki araçlara binebildiği anlatılmıştır. Uçak fobisine sahip olanların uçağa binemedikleri belirtilerek yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Ünlü şarkıcı Yıldız Tilbe'nin en büyük fobisi karanlıkta kalmak. Şarkıcı karanlık yerlerde hiç duramıyor.” Bu cümlede de karanlık fobisi olanların karanlık yerde duramadıklarından bahsedilerek karanlık fobisi hakkında yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

“Film oyuncusu Kim Basinger'in açık alan ve kalabalık fobisi var. Sanatçı bu yüzden genellikle evinden dışarı çıkmıyor.” Kim Basinger'in kalabalık ve açık alan fobisi olduğu için evinden çıkamaması anlatılarak yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Doktor : Kaç yıldır sigara içiyorsunuz?
Hasan Bey : Yaklaşık on beş yıldır sigara kullanıyorum.
Doktor : Bakın Hasan Bey, sigarayı hemen bırakmalısınız. Yoksa hastalığınız ilerleyecek.
Hasan Bey : Çok zor olacak ama sigarayı bırakabilirim.
Doktor : Güzel, o zaman tedaviye başlayabiliriz. Size bazı ilaçlar yazacağım. Bu ilaçları bir ay kullanmanız gerekiyor. Bir ay sonra kontrole geleceksiniz. Ciğerlerinizi tekrar kontrol edeceğiz. Bu arada kesinlikle sigara ve alkollü içecekler kullanmayacaksınız.
Hasan Bey : Anlaşıldı doktor hanım, bir ay sonra görüşürüz.
Doktor : Görüşürüz. Tekrar geçmiş olsun.
Hasan Bey : Sağ olun.

Resim 2. Alışkanlıklar ünitesi okuma-anlama parçası.
Lale ders kitabı 3'teki 5. ünite de alışkanlıklar konusu işlenmiştir. Bu ünitenin okuma parçasında Hasan Bey ve Doktor arasında geçen bir diyalog bulunmaktadır.

...

Doktor: Güzel, o zaman tedaviye başlayabiliriz. Size bazı ilaçlar yazacağım. Bu ilaçları bir ay kullanmanız gerekiyor. Bir ay sonra kontrole geleceksiniz. Ciğerlerinizi tekrar kontrol edeceğiz. Bu arada kesinlikle sigara ve alkollü içecekler kullanmayacaksınız.

Yukarıdaki diyalogda tedaviye başlayabilmek ifadesi altı çizili cümlelerle desteklenerek açıklanmıştır. Bu yönlendirici bağlama uygun bir örnektir. Bu metni okuyan öğrenci, tedaviye başlamak fiilini devamında gelen açıklamalarla sözlüğe bakmadan hızlı bir şekilde kavrayabilecektir.

Resim 3. Alışkanlıklar ünitesi 2. okuma-anlama parçası.

Bu metinde Emre'nin kişilik özelliklerinden bahsedilmektedir. "Emre cömerttir. Çevresindekilere yardım eder." cümlesinde pedagojik bağlam bulunduğu görülmektedir. Cömert kelimesi diğer cümlede açıkça özelliği verilerek açıklanmıştır.

Resim 4. Alışkanlıklar ünitesi 2. okuma-anlama parçası.

Bu metinde Serdar'ın kişilik özellikleri verilmiştir ve Serdar'ın sinirli bir insan olduğu anlatılmıştır. Daha sonra sinirli insanların neler yaptıkları ve özellikleri anlatılarak bu kavram açıklanmıştır. Bu metinde de yönlendirici bağlam kullanıldığı görülmektedir.

Resim 5. Alışkanlıklar ünitesi 2. okuma-anlama parçası.

Bu paragrafta Ayşe'nin kişilik özelliklerinden bahsedilmiştir. Ayşe, doğru sözlüdür. Hiçbir zaman yalan söylemez. Sosyalidir. Herkesle iyi anlaşır. Ayşe'nin doğru sözlü olma, sosyal olma ve herkesle iyi anlaşma özellikleri açıklanarak pedagojik bağlam kullanılmıştır.

B: Özkan Bey, eski patronunuza soracak olsak sizi nasıl anlatırdı?
A: Çalışkandır. Dürüsttür. Asla yalan söylemez. Sosyalidir ve herkesle uyum içinde çalışır. Bugün gelse onu tekrar işe alırdım.
B: Özkan Bey, telefon numaranız ve adresiniz bizde var. Biz sizi aramız. Geldiğiniz için teşekkürler.
A: Zaman ayırdığınız için ben teşekkür ederim.

Resim 6. İlanlar ünitesi okuma-anlama parçası.

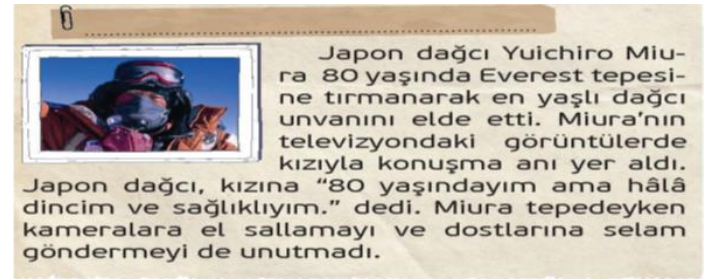
Lale ders kitabı 3'teki 7. ünite ilanlar konusu işlenmiştir. Bu ünitenin okuma parçasında iş görüşmesi isimli bir diyalog kullanılmıştır. Bu diyalogda şöyle bir konuşma bulunmaktadır:

B: Özkan Bey, eski patronunuza soracak olsak sizi nasıl anlatırdı?

A: Çalışkandır. Dürüsttür. Asla yalan söylemez. Sosyalidir ve herkesle uyum içinde çalışır. Bugün gelse onu tekrar işe alırdım.

Yukarıdaki diyalogda geçen dürüst ve sosyal kelimelerinin arkasından verilen örnekler bu kelimeleri açıklayıcı niteliktedir. Bundan dolayı incelenen diyalogda yönlendirici bağlamın kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu tür uygulamalar sayesinde metni okuyan öğrenciler, cümle genelinden kelime anlamını kolayca kavrayabilirler.

Yedi İklim Ders Kitabı B1 İncelemesi

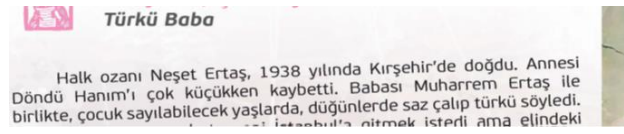

Resim 7. 1. Ünite okuma parçası

1. ünitedeki "dağcı" sözcüğü devamındaki "Everest tepesine tırmanarak..." cümlesiyle açığa kavuşturulmuştur. Burada yönlendirici bağlam kullanılmıştır. Fakat "dincim ve sağlıklıyım" kelimelerinin açıklaması yapılmamış olup yönlendirmeyen bağlam kullanılmıştır.

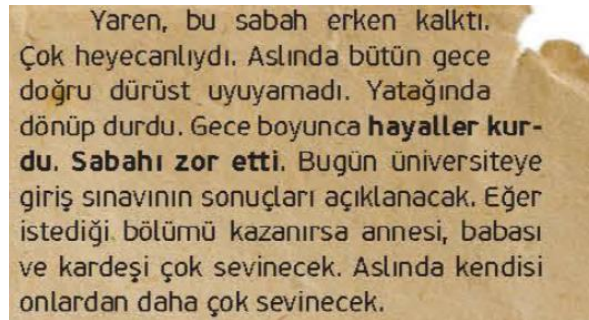
1. ünitedeki "Yetenek işi" adlı metinde "Kimi insanlar bazı işleri çok güzel yaparlar. Örneğin benim annem

çok güzel kek yapar. Kek yapmakta üstüne yoktur.” cümlesinde “üstüne yoktur” deyimini annenin çok güzel kek yapmasıyla açıklanmıştır. “Kardeşim çok komik bir çocuktur. Bizi hep güldürür, sürekli şakalar yapar.” cümlesinde geçen “komik” kelimesi güldürmek ve şaka kelimeleriyle açıklanmıştır. “Babamın matematik bilgisi çok iyidir. Matematik ödevlerimize yardım eder. Problem çözmekte babamın üstüne yoktur.” cümlesinde geçen “üstüne yoktur” deyimini babanın matematik bilgisinin iyi olmasıyla açıklanmıştır. “Benim hiçbir yeteneğim yok sanmayın. Bugünlerde annem biraz şikayetçi, gürültüden uyuyamıyor ama gitar çalmakta üstüme yoktur.” derken “yetenek” kelimesi gitar çalmakla ortaya konmuştur. Dolayısıyla bu metinde yönlendirici bağlam kullanıldığı görülmektedir.

Resim 8.2. Ünite okuma parçası

2. ünitedeki “Türkü Baba” adlı metinde “Halk ozanı” kelimesi devamındaki “..... düğünlerde saz çalıp türkü söyledi.” cümlesiyle açığa kavuşturularak yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Resim 9.3. Ünite okuma parçası

3. ünitedeki “Büyük Heyecan” adlı metinde “heyecan” kelimesi Yaren’in bütün gece uyuyamamasıyla ve

yatağında dönüp durmasıyla açıklanmış ve yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Asuman Hanım, Mustafa Bey ve torunları Yaren ev almak için uzun uzun araştırma yaptılar. Birçok emlakçı gezdiler, internet ve gazete ilanlarına baktılar, komşularına sordular ancak bir türlü istedikleri gibi bir ev bulamadılar.

Resim 10.4. Ünite okuma parçası

4. ünite “Sürpriz” adlı okuma parçasında “araştırma yapmak” kelimesi “Birçok emlakçı gezdiler, internet ve gazete ilanlarına baktılar, komşularına sordular ....” cümlesiyle açığa kavuşturulmuştur. Burada yönlendirici bağlam bulunmaktadır.

Eşref Armağan doğuştan görme engelli bir ressamdır. Hiçbir zaman gün batımını, baharın renklerini, çiçek açan doğayı görmedi. O, görmeden mükemmel eserler yaratan bir dehadir. Eserleri karşısında herkes büyülenir.

Resim 11.5. Ünite okuma parçası

Yedi İklim Ders Kitabı 5. ünite “Parmaklarıyla Gören Adam” adlı metinde “görme engelli” kavramı, bir sonraki “Hiçbir zaman gün batımını, baharın renklerini, çiçek açan doğayı görmedi.” cümlesiyle açıklanmış ve böylelikle yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Peki niçin rüya görürüz? Rüyaların anlamı nedir? İnsanlar bu soruları zihinlerinde çözmeye çalışmışlardır. En basit anlamıyla rüyalar, uykudayken zihnimize beliren olaylar, düşünceler ve görüntülerdir. Niçin rüya gördüğümüze ilişkin birbirinden farklı pek çok görüş var. Kimilerine göre insan, rüyalarında korkularını, mutluluklarını, üzüntülerini görür. Kimileri de rüyaların zihnimizi temizlediğini düşünüyor. Kimileri ise rüya görmenin yaratıcı olmamızı sağladığını söylüyor.

Resim 12.6. Ünite okuma parçası

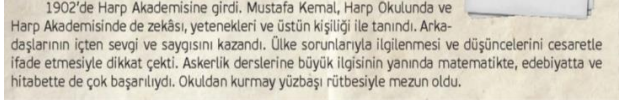
6. ünite bulunan “Uykudaki Dünyamız: Rüyalar” adlı metinde “rüya” sözcüğünün anlamı hemen bir sonraki cümle açıklanarak yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Tabii ki, anlatayım. Türkiye’de düğünler genellikle cuma gününden başlar ve üç gün sürer. İlk gün, damadın evine bayrak asılır ve bir sonraki gün için hazırlıklara başlanır. İkinci günün akşamı gelin evinde kına gecesi yapılır. Kına gecesinde bir eğlence düzenlenir. Türküler eşliğinde geline kına yakılır. Sonra yemek yenir ve çeşitli geleneksel oyunlar oynanır. Üçüncü gün, düğün günüdür. Damat ve ailesi gelini alır ve oğlan evine getirir. Gelin, oğlan evine geldiği zaman düğün başlar.

Resim 13.7 Ünite okuma parçası

Yedi İklim Ders Kitabı 7. Ünite de bulunan “Oğlan bizim kız bizim” adlı diyalogda “eğlence” kelimesi “Türküler eşliğinde geline kına yakılır.” cümlesiyle açıklanarak yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Resim 14. 8 Ünite okuma parçası

8. ünite deki “Bir Liderin Doğuşu” isimli metinde “başarı” sözcüğü M. Kemal Atatürk’ün okuldan kurmay yüzbaşı olarak mezun olmasıyla açıklanmış ve dolayısıyla burada yönlendirici bağlam kullanılmıştır.

Sonuçlar ve Öneriler

Özellikle yabancılar Türkçe kelime öğretmek amacıyla bağlam kullanımında faydalı olabilecek pedagojik ve yönlendirici bağlam türleri göze çarpmaktadır. Bu bağlam türlerinin kelime öğretiminde kullanılmaya başlandığında öğrencilerin kavrama düzeyinin arttığı görülecektir. Yönlendirici bağlam, öğrenciyi öğretilmesi hedeflenen kelimenin özel anlamına yönlendirir. Pedagojik bağlam ise; bir sözcüğün anlamını bir sonraki cümlede açıklar, anlatır ya da o sözcükle ilgili ipuçları verir. Bu çalışmada söz konusu kaynaklar incelenirken, yabancılar Türkçe öğretiminde kelime öğretimi alanında fayda sağlayacağı anlaşılan bağlam türlerinden pedagojik ve yönlendirici bağlam üzerinde durulmuştur.

İncelenmiş olan kaynaklarda elde edilen bulgulara göre; dil öğretiminde kullanılması gereken yönlendirici bağlama az dahi olsa da yer verilirken pedagojik bağlama neredeyse hiç yer verilmemiştir. Bu doğrultuda sözcük öğretiminde bağlamın kullanılması noktasında incelenen her iki ders kitabının da yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sözcük öğretiminin başarılı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi adına yabancılar Türkçe öğretmek üzere hazırlanan kaynaklarda bağlam türleri en etkin şekilde kullanılarak kelime öğretimi gerçekleştirilmelidir.

Pedagojik bağlam örneklerinin dil öğretiminde daha çok artırılması adına pedagojik bağlama yönelik kelimeler hazırlanarak öğrencilerin istifadesine sunulmalıdır. Bu tür çalışmalar kelime öğretimi daha kalıcı ve etkin kılacaktır. Bunun için ders kitaplarının veya çalışma kitaplarının sözlük bölümleri bağlam türleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.

Herhangi bir metin içerisinde geçen belirli sözcüklerin anlamlarının sezdirilmesi için resim, fotoğraf, video gibi görsel kaynakların kullanılması önerilmektedir. Sözcük öğretiminde ders kitapları dışında gazete, dergi, hikaye, roman, broşür gibi basılı kaynakların da derslerde kullanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, T. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Becerisini Geliştirmek Üzere Sözcük Öğretimi ve Örnek Ders Gereci Geliştirme Önerisi. *E-Dil Dergisi*, 1, 1-26.
- Arslan, H. (1991). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Yayınları, 1/114.
- Başutku, S. (2018). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde B1 Düzeyinde Kelime Öğretimi*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

- Başutku, S., ve Durmuş, E. (2018). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde B1 Düzeyinde Kelime Öğretim Tekniklerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 1(2), 139-162.
- Çakır, C. (2004). Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 245-255.
- Çetin, M., Yiğit, M., ve Karlı, E. (2011). *Dilde Anlam ve Bağlam*. 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics, 1368-1372. Sarajevo.
- Duran, E., ve Bitir, T. (2017). Bağlam Temelli Kelime Öğretim Yönteminin Kelime Kazanımına Katkısı. *INESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 70-94.
- Franco, C. P., & Galvis, H. A. (2013). The role of situational context and linguistic context when testing EFL vocabulary knowledge in a language teacher education program: A preliminary approach. *Colombian Applied Linguistics Journal*, 15(1), 85-99.
- Göçer, A. (2015). Türkçe dersi metin işleme sürecinde bağlam temelli sözcük öğretimi ve etkin sözcük dağarcığı oluşturmadaki işlevi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 48-63.
- Gür, T. (2014). Bağlam Temelli Öğretimin İlkokul Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Kelime Öğretiminde Kullanılması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(2), 242-253.
- Hasırcı, S., ve Büyükkız, K. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarının Yanlış Çözümleme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(4), 51-62.
- Karatay, H. (2007). Kelime Öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press, New York, ABD.
- Özbay, M., ve Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.
- Öztürk, T., Yiğit, A., Akçay, S., Gün S. vd. (2012) Lale Türkçe Ders Kitabı 3, İzmir: Dil-set Yayınları, 26-62-63-86
- Şenyiğit, Y., ve İnce, B. (2015). YTO "Yeni Hitit" Kitabındaki Sözcük Öğretimine Bağlam Temelli Bir Bakış. *International of Human Sciences*, 12(2), 965-979.
- Yaman, H., ve Akkaya, D. (2012). Dil biliminin kelime öğretimine açılan kapısı: Bağlam türleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 2599-2610.
- Yaman, H., ve Akkaya, D. (2014). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Anlamı Bilinmeyen Kelimeler İçin Kullanılan Bağlam Türleri. *Elementary Education Online*, 13(1), 74-93.
- Uslu, Z. (2005). Edimbilim ve Yabancı Dil Öğretimine Etkileri. *A.Ü. Tömer Dil Dergisi* (127), 35-43.
- Uysal, H. (2015). *Çocuk Dilinde Deyimlerin Anlamlandırılması Ve Öntürlük Etkisi*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

Sorumlu Yazar Bilgileri:

Yazar ismi: Ahmet Gürdal

Bölüm: Oriental Philology

Üniversite, ülke: Uluslararası Burç Üniversitesi, Bosna Hersek

Email: ahmet.gurdal@ibu.edu.ba

Yazar ismi: Nilüfer Gürdal

Bölüm: Oriental Philology

Üniversite, ülke: Uluslararası Burç Üniversitesi, Bosna Hersek

Email: nilufergrdl@hotmail.com

Lütfen alıntılaysınız: Gürdal, A., & Gürdal, N, (2020). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yedi İklim ve Lale Türkçe Ders Kitaplarının B1 Düzeyinde Okuma Metinlerindeki Bağlam Kullanımının Karşılaştırılması. *Journal of Research in Turkic Languages*, 2(1), 21-31. DOI: 10.34099/jrtl.212

Alındı: Ekim 06, 2019 • Kabul: Nisan 29, 2020